

werken. Het onderwijs moge hem dan aanvankelijk zwaar op de schouders hebben gedrukt, spanningen die het redactionele werk met zich bracht zullen op iemand die vanaf zijn jeugd last had van migraineaanvallen geen gunstige uitwerking hebben gehad. Daar kwam nog bij dat Bayle in 1685 door een aantal gevoelige slagen werd opgeschrikt⁴⁵). Na in maart 1685 zijn vader te hebben verloren, moest Bayle drie maanden later vernemen dat zijn broer Jacob, die tot dan toe predikant was geweest in Carla, uit zijn ambt was ontzet en gevangen genomen. Een schokkend bericht, dat nog onverteerbaarder werd, toen hem enige weken later door een van zijn correspondenten onomwonden werd meegedeeld, dat de Franse autoriteiten met de gevangenneming van Jacob Bayle eigenlijk diens broer wilden straffen, wiens geschriften vol heterodoxe ideeën zulk een nefaste invloed hadden. Alle pogingen van de Rotterdamse balling zijn broer uit de gevangenis te krijgen bleven vruchteloos en Bayle moet zich machteloos hebben gevoeld toen hij eind november het bericht ontving, dat Jacob de 12de van die maand aan de gevangenisontberingen was bezwaken. Lange tijd om te treuren heeft Bayle zich echter niet gegeven. Reeds in een brief van 26 november 1684 aan zijn neef Naudis zegt hij zijn gevoelens van smart te willen overwinnen, 'je ferai quelques efforts sur ma douleur', en blijkt hij in staat te zijn de tweede helft van dit schrijven met literair nieuws te vullen⁴⁶). Heeft Bayle zich na deze onheilstijdingen dan met nog grotere energie op zijn publicistische werk gestort, om zijn leed gemakkelijker te kunnen vergeten? Het is zeer wel mogelijk, temeer daar zijn in enige pamfletten neergelegde reactie op de Herroeping van het Edict van Nantes veel van zijn tijd ging vergen en hem spoedig in een heftige polemiek bracht met zijn collega-hoogleraar Pierre Jurieu.

Als uitgeweken hugenoten waren Bayle en Jurieu natuurlijk ten nauwste betrokken bij het lot van de Franse calvinisten en ieder van hen zette zich in woord en geschrift daarvoor in⁴⁷). Jurieu had reeds in zijn *Histoire du Calvinisme* (1682) de godsdienstpolitiek van Lodewijk XIV verworpen, omdat die de vernietiging van de zuivere leer inhield; de Herroeping van het Edict van Nantes werd door hem als een grove onrechtmatigheid geïnterpreteerd, daar de vorst eenzijdig een contract schond, dat door zijn voorganger een eeuw eerder in vrijheid met de hugenoten was aangegaan. In zijn *Lettres Pastorales*, die vanaf 1686 verschenen, greep Jurieu terug op de leer der volkssoevereiniteit. Het heil van het volk was voor de vorst de opperste wet. Bayle nu was het fundamenteel met deze visie van zijn